

Силвия Петкова
Sofia University St. Kliment Ohridski
silvia_petkova@slav.uni-sofia.bg
ORCID: 0000-0001-6830-7875

POZNAŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE
NR 27 (2024)
DOI: 10.14746/pss.2024.27.18

Data przesłania tekstu do redakcji: 10.10.2024
Data przyjęcia tekstu do druku: 30.10.2024

Оценки и стереотипи в мъжко-женските отношения: поглед към скритите послания на паремиите

Димитрина Хамзе, *Културата на пола в пословиците (върху материал от полската и българската паремиология)*, Пловдив, Пловдивско университетско издателство, 2023, 248 с.

АБСТРАКТ: Petkova Silvia, *Evaluation and stereotypes in male-female relations: insights into the hidden messages of proverbs*, "Poznańskie Studia Slawistyczne" 27. Poznań 2024. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne," Adam Mickiewicz University, Poznań, pp. 349–354. ISSN 2084-3011.

The subject of this review is Dimitrina Hamze's book *Gender Culture in Proverbs (Based on Material from Polish and Bulgarian Paremiology)* – a valuable contribution to the interpretation of the elements of the cultural code related to the universal issues of male-female relations. Based on a multidisciplinary approach, the author (Associate Professor in Polish language and culture at Paisii Hilendarski University of Plovdiv), reveals the dynamic nature of the axiological meaning of proverbs. The most important results of the profound analysis carried out in the book include: exploring semantic zones of evaluation in the proverbs under investigation (beauty, love, marriage, infidelity, age, intelligence, etc.); recognition of the crypto-evaluative level of proverbial meaning that can stand in contrast to the explicit message; the author's well-justified conclusion that stereotypes in gender-related proverbs appeal to overcoming rather than strengthening stigmatizing evaluation.

KEYWORDS: Polish and Bulgarian proverbs, gender, stereotypes, ambivalent evaluation, indirect communication

This is an open access article licensed under the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). © Copyright by the Author(s).

Новата книга на Димитрина Хамзе „Културата на пола в пословиците (върху материал от полската и българската паремиология)“ е широко-обхватно лингвокултурологично изследване, базирано върху богат езиков материал. При проучването на репрезентативни единици от паремиологичния фонд на полския и българския език, визиращи жените, мъжете и отношенията помежду им, авторката (изтъкнат изследовател изтъкнат изследовател на полския език полския език и интеркултурната комуникация, доцент в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“) използва комплексна методология, която дава възможност да се разкрие динамичният, „развоен“ характер на оценките, изразявани чрез паремиите. Благодарение на многоаспектността на анализа предложената от Димитрина Хамзе новаторска интерпретация на категориите пол, ценност и стереотип в полската и българската езикова картина на света е изключително убедителна.

Монографията включва увод, три глави, заключение, списък на ексцерпираните източници, библиография, приложение и резюмета на четири езика (български, полски, руски и английски).

В уводните думи Димитрина Хамзе изтъква необходимостта да бъдат надхвърлени рамките на констативния подход, при който информацията, съдържаща се в паремиите, се приема като даденост. Изследователските ѝ усилия са насочени към разкриване на причините, довели до възникването и затвърждаването на тази информация, към открояването на заложените в смисловите пластове на пословиците възможности за промяна в ценностните ориентири в сферата на мъжко-женските отношения. Авторката прави важното уточнение, че съпоставителният анализ не е водещ в нейната научна разработка – привличането на материал от двата славянски езика служи по-скоро за потвърждаване на високата степен на смислова близост на паремиите, коментиращи релациите на двата пола като общочовешка тема. Установеното сходство на усещанията, преживяванията и житейските изводи, отразени в полските и българските пословици, е отправна точка за извличане на скритите в тях универсални послания.

Първа глава (*Провербиалните изрази като смислови „променливи“*, с. 18–134) предлага авторски прочит на проблема за аксиологичната

интерпретация на пословиците. Разглежда се съотношението на ключовите за изследването категории *ценност*, *стереотип* и *пол*. Тук откриваме задълбочени разсъждения върху ценностната диагностика на мъжкото и женското въз основа на представите за непълноценност и превъзходство, отразени в полските и българските пословици. Несъмнен интерес представлява анализът на оценъчните квалификации на пола (преди всичко женския) в рамките на обособените семантични зони: красота, любов, брак, изневяра, младост/старост, власт, ум/глупост, трудолюбие/мързел. По оригинален начин е открояна спецификата на взаимодействието между езика и културните стереотипи. Обсъждайки мотивите за отрицателните оценки на жените, съдържащи се в редица пословици, авторката стига до извода, че те са породени от страх и несигурност от страна на мъжете, затова могат да се разглеждат като индиректно признание на тайнствената сила на женствеността (с. 45). Фактът, че в количествено отношение проverbsиалните фрази, визиращи жените, имат значителен превес, според авторката може да се обясни с това, че жените са „обект на нестихващ и несравнимо по-голям интерес, а това само по себе си компенсаторно „изравнява“ представителите на двата пола в психологически и социокултурен план“ (с. 64). Като извежда на преден план амбивалентността на дълбинния оценъчен пласт на пословиците, Димитрина Хамзе отказва да се носи по течението на доминиращите в нашето съвремие джендърни нагласи и стига до свои собствени, при това убедително защитени, интерпретативни решения.

Втора глава (*Конвергентни и дивергентни импулси в мъжко-женските релации*, с. 135–149) е фокусирана върху конкретните измерения на отношенията между половете – любовта, страстта и брака. Ясно са очертани конвергентните и дивергентните вектори в мъжко-женските релации, споделени са стойностни разсъждения върху противоположните (и по своята същност регулаторни) тенденции за сближаване и отдалечаване между двата пола, които се регистрират в единици от полския и българския паремийен фонд. Намирам за много интересни посочените от Димитрина Хамзе свидетелства в подкрепа на тезата ѝ, че конвергентните и дивергентните импулси при вербализацията на представите за двата пола взаимно се „иронизират“ и уравновесяват. Своеобразна кулминация на

действието на тези импулси авторката вижда в пословиците, които са посветени на споделената любов, взаимното допълване на мъжа и жената: *Cóż by Adam poradził, gdyby Bóg w raju Ewę nie posadził* ('Какво щеше да прави Адам, ако Бог не беше поставил Ева в рая'), *Dusza jedna we dwóch ciałach* ('Една душа в две тела'). Според добре аргументираното виждане на авторката те демонстрират постигането на „ритмична конвергенция в по-глобална перспектива“ (с. 149).

В трета глава (*Криптокомуникацията в междуполовите отношения*, с. 150–177) са представени резултатите от анализа на паремиите като аксиологично наситени индиректни речеве актове. Използвайки инструментариума на лингвистичната прагматика и следвайки концепцията на Джон Сърл, авторката разглежда тяхното дешифриране като осъществяване на един речев акт чрез друг. В своя анализ тя стига до извода, че както в полските, така и в българските пословици често се преплитат противоположни нагласи и това е напълно закономерно. Нещо повече, според наблюденията ѝ в изследваните паремии се разчита на средствата на езиковата демагогия като естествена производна на стереотипа на възприятието, а застиналата езикова форма и контекстът се озовават в неизменно противоборство.

Димитрина Хамзе въвежда термина *криптокомуникация* и доказва релевантността на означаваното с него понятие за анализа на интенционалното съдържание на джендърно ориентираните пословици. Авторката предлага свой прочит на предаваните от паремиите криптирани съобщения и формулира стратегии за овладяване на конфликтите между половете въз основа на разбирането за естествената амбивалентност на отношенията между жените и мъжете, която може да бъде открита в редица полски и български пословици (*Okropne jest to, że nie można ani żyć z kobietami, ani bez nich; I с жена мъка, и без жена мъка*).

В заключението на монографията Димитрина Хамзе систематизира резултатите от проведеното изследване, съмнявайки да изведе в синтезиран вид най-важните си наблюдения над езиковия материал в широк социокултурен контекст.

Приносният характер на изследването не буди никакво съмнение. Той се състои в: определянето на оценката в пословиците като

подвижна, континуална категория; открояването на криптооценъчен слой, който може да контрастира с явно заявеното гледище в провербиалния микротекст; извода, че стереотипността в паремийте апелира по-скоро към преодоляване, отколкото към затвърждаване на стигматизиращите оценки.

Списъкът на ексцерпирани източници и на използваната литература (с. 185–192), наброяващ 95 единици, показва впечатляващата библиографската осведоменост на авторката. В хода на изследването тя се позовава както на най-авторитетните концепции на полски и български учени, занимаващи се с разглежданата проблематика, така и на научните постижения на водещи френски, руски, немски и английски лингвисти, философи, психолози, психолингвисти и културолози.

Особена практическа стойност има приложението, което съдържа всички анализирани полски и български пословици в азбучен ред (с. 193–227). Като превежда полските паремии на български език, авторката съществено улеснява възприемането на текста от читателската аудитория, невладееща полски език. Съставеният тематичен паремийен корпус може бъде използван успешно както в обучението по полски език като чужд, така и в бъдещи изследвания в областта на славянската фразеология.

Рецензираната монографията се отличава не само с оригиналността на представените възгледи за взаимодействието на езика, културата и социума, но и с творческата енергия, проявена от авторката в процеса на научните търсения. С проникновените си наблюдения и смелите си изследователски решения Димитрина Хамзе значително разширява диапазона на лингвистичните и културологичните проучвания на паремийте като многолик комуникативен феномен.

- SILVIA PETKOVA – full professor at Sofia University St. Kliment Ohridski, Faculty of Slavic Studies. Currently is the head of the Department of Russian Language. Her research interests are focused on the modern Russian language studies (pragmatics and semantics), media discourse analysis, contrastive linguistics and the theory of translation. She is the author of two monographs (*Metadiscourse units in Russian: a functional-pragmatic perspective*

and *Euphemisms in contemporary media texts: a communicative-pragmatic perspective* – both written in Russian) and over 80 papers (published in Bulgaria, Russia, Germany, Kazakhstan, Venezuela), as well as co-author of 1 academic textbook.